

*Сергій Стельмах,
Гуідо Хаусманн*

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПОРІВНЯННІ (спільний українсько-німецький проект)

В останнє десятиліття українська історична наука намагалася позбавитися від ідеологічної й інституційної спадщини радянського часу і відкрити нові постановки проблем, тем і методів. Все ж, можна констатувати, що вона віддаляється від критичного розгляду свого минулого, що перешкоджає творчому «діалогу» із представниками «західної» частини професійної гільдії. Відмова від теоретичної спадщини радянської історичної науки, невизначеність теоретико-методологічних орієнтирів, невдале застосування західних теоретико-методологічних моделей призвели до стану «методологічного хаосу» й часткового повернення до радянських моделей наукового дослідження. Все це є свідченням кризового стану сучасної української історичної науки й нової ізоляції від світового наукового співтовариства.

Ідеологічний вакуум, що утворився після розвалу Радянського Союзу, заповнює нова національна історіографія, що тісно зв'язується з напрямками дорадянського і раннього радянського часу, і виконує функцію легітимізації нової національної держави. З одного боку, це відкриває нові можливості для співпраці із «західними» колегами, оскільки нація є формуючим принципом європейської історії, що дозволяє дослідити різні аспекти української історії в порівнянні з іншими національними рухами і націоналізмом в Європі. З іншого боку, су-

часна українська історична наука отримала в спадщину від радянського часу функцію ідеологічної легітимізації існуючого політичного режиму, що виражається у персональній факторі фахових наукових інститутів. Керівники української історичної науки, виховані на традиціях і спадщині радянської історіографії, звужують інтернаціональні контакти переважно до співпраці з українськими емігрантськими науковими інституціями, які були засновані в Німеччині, США і Канаді після Другої світової війни.

Водночас в історичних дослідженнях помітні процеси змін, які пов'язані із кращою частиною молодшої генерації істориків. Однак, складне економічне становище в Україні й суворі персоналізовані структури української історичної науки призвели до того, що частина талановитої наукової молоді змушена була залишити науку, щоб вижити, або застосувати свою енергію в інших сферах. Інша, незначна частина, отримала в «західних» університетах стипендії, наприклад в Німеччині, і доступ до напрямів розвитку і дискусій в німецькій історичній науці. Інновації в українській історичній науці значною мірою сьогодні можна очікувати від цієї незначної частини наукової молоді.

Для німецької історичної науки важливим є знайомство з іншою постановкою проблем і традиціями з метою критичної перевірки власних позицій,

вироблення толерантного підходу до інших культур і відмови від безтактного культурного колоніалізму, ідеї, яка широко розповсюдилась в німецькій історичній і політичній думці щодо України і українців у минулому столітті. Прикладом може бути німецьке історичне сходознавство і німецькі історики національної і західноєвропейської історії, що демонструють, зокрема, сучасні фахові дискусії. Німецькі історики національної історії в минулому столітті лише в незначній частині у своїх дослідженнях і викладацькій практиці зверталися до східної частини Європи та її історії. Важливим є сприяти подоланню цих тенденцій, частково і процесом розширення діалогу, який повинен призвести до усвідомлення того факту, що історія є найважливішим елементом розбудови національної ідентичності на рівні сучасного розуміння поняття «нації» та «національної держави».

В останні десять років ми мали можливість під час численних наукових відрядженнях в Україну та в Німеччину познайомитися із сучасною ситуацією в історичній науці цих країн. Два роки потому ми прийшли до переконання, що недостатньо запрошувати до України окремих німецьких спеціалістів з української історії та історії Східної Європи, оскільки це звужує наукові контакти і не дає можливості порівняти напрями та тенденції розвитку національних історіографій в широкому міжнародному контексті. Саме тому 18 грудня 1999 р. за підтримки Гете-Інститут Київ та Історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка ми провели науковий Семінар «*Історична наука в умовах демократичної трансформації суспільства*», на який вперше запросили спеціалістів з німецької історії. Чотири доповіді (д-р Клеменс Фольнхальс, д-р Арнд Бауеркемпфер, д-р Во-

лодимир Потульницький, к. і. н. Олег Божко) стали основою для цікавої дискусії серед аспірантів, молодих науковців університетів і наукових установ України. За підтримки фонду «*VolkswagenStiftung*» (ФРН) ця ініціатива була продовжена і вилилась у науковий проєкт «*Інтернаціональні впливи — національні традиції: українська і німецька історичні науки в 20 столітті*». Метою цього наукового проєкту, який проводиться спільно Історичним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Відділенням східноєвропейської історії Університету Кельн (ФРН), є порівняльний аналіз стану сучасної української історичної науки в контексті розвитку європейської історіографії, залучення талановитої наукової молоді до міжнародної співпраці. Засобами для реалізації цієї мети було обрано проведення чотирьох наукових українсько-німецьких Семінарів для молодих науковців з обох країн.

Протягом 2002–2003 рр. на базі Історичного факультету Київського національного університету заплановано провести Семінари за такою орієнтовною тематикою: 1. *Соціальна історія в Україні та в Німеччині у ХХ столітті — квітень 2002 р.* 2. *Історична наука як засіб політичної легітимізації в Україні та в Німеччині у ХХ столітті — осінь 2002 р.* 3. *Європейська регіональна історія у ХХ столітті: від краєзнавства до сучасної регіональної історії — весна 2003 р.* 4. *Критичні дослідження націоналізму: українсько-польські й німецько-французькі стосунки в історичному порівнянні — осінь 2003 р.*

Перший Семінар, який має відбутися 12–13 квітня 2002 р., присвячений розвитку соціальної історії в Україні та в Німеччині у ХХ ст. Головним аргументом у виборі теми Семінару було глибоке переконання, що все ХХ століття прохо-

дило під знаком «аналітичної соціально-орієнтованої історичної науки» (Георг Г. Іггерс) в її різних національних моделях, у тому числі й марксистської. Ми вважаємо, що необхідно критично переосмислити досвід національної історіографії України радянського періоду, відмовившись від упередженого критицизму і шельмування, виділити ті позитивні сегменти в методології й конкретній історіографічній практиці, які дозволяють зробити іноваційні зрушення. Передбачається здійснити це у контексті розгляду основних напрямів і тенденцій розвитку німецької / європейської історичної науки. Ось чому ми визначили наступні дискусійні проблеми для Семінару: а) традиції розвитку соціальної історії в Україні та в Німеччині наприкінці XIX — на початку XX століття; б) напрями, тенденції, методологічні засади української та німецької історичної науки у 20–30-х роках XX століття; в) «Між партійністю і професіоналізацією»: соціально-орієнтовані моделі національної історіографії України радянсь-

кого періоду; г) «Критична соціальна історія» в Німеччині, як засіб виходу з міжнародної ізоляції; д) перспективи розвитку соціальної історії в новому тисячолітті.

За підсумками Семінарів будуть видані збірки статей українською та німецькою мовами. Ми запрошуємо до співпраці всіх зацікавлених українських і німецьких науковців, академічні установи та вузи й сподіваємося на відвертий, толерантний та продуктивний діалог. Докладніше про Проект ви можете також дізнатися в журналі «Київська старовина» (№ 5, 2001 р.), а також на нашому Інтернет-сайті «History Workshop» (<http://www.history.univ.kiev.ua/workshop/index.html>). Контактні електронні адреси керівників проекту: Доц. Сергій Стельмах workshop@history.univ.kiev.ua Guido Hausmann GuidoHausmann@t-online.de. Адреса для поштових відправлень: Доц. Сергію Стельмаху, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, Київ, 01017.